

МИНИСТЕРСТВО ПРОСВЕЩЕНИЯ РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ

Министерство образования и науки Республики Бурятия

АМО "Кижингинский район "

МБОУ Куоркинская начальная школа-детский сад

РАБОЧАЯ ПРОГРАММА

учебного предмета «Буряад хэлэн»

для обучающихся 1-4 классов

у.Куорка 2024

1.Тайлбари бэшэг

Буряад хэлээр программа Д.Д. Ошоровой, С.Ц. Содномовой, Р. С. Дылыковагай «Буряад хэлэн болон литературна уншалгаар эхин хургуулийн программа» дээрэ үндэһэлнэ. Үгтэһэн программа эхин классай хурагшадай ухаан бодолдонь болон наһандань үндэһэлэн зохёогдонхой.

Буряад хэлэнэй номоор хуралсал эмхидхэлгэ иимэ гол заршамуудые баримтална:

а) «хэлэн» гэхэн метапредметна үзэгдэлэй гол ойлгосонуудтай үхибүүд нэн түрүүн түрэл (буряад) хлэн дээрэ танилсаха ёһотой;

б) буряад хэлэнэй удха хуралсалай аргаар үхибүүдые хүгжөөхэ зэргэтэй;

в) буряад хэлэнэй туһаар арадайнгаа соёл, заншал, түүхэ мэдэхэ болохо аргатай;

г) буряад хэлэ үзэхэ процесс үхибүүнэй физиологическа болон психологическа хүгжэлтэдэ тааруу байха ёһотой.

Эхин классай багшанар үхибүүдые хүгжөөн хургаха аргануудта тон гүнзэгыгөөр анхараалаа хандуулжа, хэшээл бүхэндэ элдэб хүгжөөлгынэлементүүдые оруулжа, үхибүүдэй ухаан бодолые гүйлгэхэ аргануудые, проблемнэ үйлэ хэрэгүүдые үргэнөөр хэрэглэжэ, тэдэниие «буйлуулан» дүүргэхэ шадабари үхибүүдтэ үгэхэ болоно. Юундэб гэхэдэ, хурагшадта бэлэн юумэ үгэхэгүй, харин өөһэдөөрнө хүдэлхэ аргша боломжонуудые олгохо гэхэн зорилго багша бүхэн урдаа табиha ёһотой.

Ямаршые предмет үзэхэдөө, үхибүүдэй хүгжэлтын зорилго нэгдэхэ шатада гаргагдана. Хэзээдэшые мүнөө сагай эрилтэнүүдые ханган, хургуули үхибүүдые номдо хургаахаа гадна хүмүүжүүлгын, хүгжөөлгын ажал ябуулха. Тиигэбэл үхибүүдые үхургаха ном мүнөөнэй методологическа үндэһэ баримталан, үзэг мэдэхэһээ гадна хэлэлгэ хүгжөөлгын ажал үргэнөөр ябуулхые тодоруулха ёһотой, илагаяа словарна хүдэлмэри шухала зүйл болоно.

Хэлэн болбол арадай хүгжэлтын нэгэ хуби болоно. Түрэл хэлээ шуудалжа, эрдэм мэдэсээ үргэхын тула хурагшад ямар шалтаганаар хэлээ мэдэхэб, хэлэнэй удха ямар байхаб гэжэ тодорхой мэдэрэлдэ абтаха ёһотой. Харин зүбөөр хэлэжэ хургын тулада үхибүүд юун тухай хэлэхээ ямар үгэнүүдые хэрэглэн, хөөрэлдөө үнгэргэхэб гэжэ мэдэхэ шухала.

«Буряад хэлэн» гэхэн 2-дохи классай ном үхибүүдэй иимэ удхануудые үзэжэ, ойлгожо абахыень хараална:

- Мэдүүлэл, тэрэниие бэшэг дээрэ бэшэжэ харуулалга; мэдүүлэлэй гэшүүд; мэдүүлэл соо ороһон үгэнүүдэй холбоон тухай мэдэсэ; мэдүүлэлэй янзанууд; удхань; сэглэлтын тэмдэгүүд.

- Үгэ, абьяан болон үзэгүүд. Аялган болон хашалган абьяануудай илгарал; тэдэниие бэшэг дээрэ тэмдэглэхэ үзэгүүд; үе, үе бии болгодог зүйл, үгэ соохи үенүүдэй тоо, үгэ таһалжа, шэнэ мүртэ нүүлгэхэ ёһо; түргэн болон удаан аялган абьяанууд, тэдэнэй үгын удхада нүлөө; йотированна аялган үзэгүүд, тэдэнэй абьяануудые тэмдэглэхэдээ «хэһэн» хоёр ондоо «ажал».

- Аялган үзэгүүдые зүббэшэлгэ: тааралдал, хубарил, түргэн у-ү, дифтонг у-ү, удаан ы-ии, өө-ээ аялгануудые үндэһэн буряад үгын анхан хуурида бэшэлгэ.

Хашалган абьяан болон үзэгүүд: хонгёо ба бүдэхэ, хатуу ба зөөлэн, хашалгануудай зөөлэниие бэшэг дээрэ харуулха тухай.

- Абтаһан үгэнүүд.

- Буряад алфавит, тус үгын удха, алфавидай гуримаар үгэнүүдые харуулалга.

- Юумэнэй нэрэ, тусхайта юумэнэй нэрэ, юумэнэй нэрын тоо, юумэнэй нэрын асуудалнуудаар хубилха ёһо.

- Үйлэ үгэ, мэдүүлэл соохи үүргэ.

- Тэмдэгэй нэрэ, мэдүүлэл соохи үүргэ, адли болон харша удхатай үгэнүүд.

- Үгын бүридэл: үндэһэн, түрэл үгэнүүд, нэгэ үндэһэтэ үгэнүүд, үгын хубинуудые илгалга.

- Хэлэлгэ, текст: аман болон бэшэгэй хэлэлгэ, тэдэнэй янзанууд: монолог, диалог, зураглал, текстын байгуулга: абзац, хубинууд.

Үгын нюусанууд: фразеологизмууд, оньһон хошоо үгэнүүд, таабаринууд.

Үхибүүд дээрэ нэрлэгдэһэн гол бүлэгүүдэй удха ойлгожо абана, тусхай даабаринуудые дүүргэхэдээ, тэрэ ойлгосонуудые олон ондоо ушарнуудта хэрэглэжэ хурана.

2-дохи классай программын удха үхибүүдые зүбөөр бэшүүлжэ, зүбөөр хэлүүлжэ хургаха шухала эрилтэнүүдые табина. 2 класста хэрэглэгдэхэ ном: Буряад хэлэн. Дүрбэн жэлэй эхин хургуул. 2-дохи кл. үзэхэ ном / 3-хи хэблэл. – Улаан-Үдэ, Буряадай номой хэблэл, 2010. – 196 х., зур.

1. Буряад хэлэнэй программын удха (содержани):

Бүлэгүүд болон темэнүүдые үзэхэ жэшээтэ түсэблэлгэ

1. Мэдүүлэл (12 ч.)

Мэдүүлэл тухай ойлгосо
Мэдүүлэлэй эхинэй ехэ үзэг
Мэдүүлэлэй шухала гэшүүд
Мэдүүлэл соохи үгэнүүдэй холбоон
Мэдүүлэлэй янзанууд:
Юрэ хөөрэхэн мэдүүлэл
Асууһан мэдүүлэл
Шангадхаһан мэдүүлэл
Шалгалта

2. Үгэ. Абяан ба үзэгүүд (36ч.)

Аялган, хашалган абяан ба үзэгүүд
Буряад алфавит
Үгын үе
Үгэ таһалжа, шэнэ мүртэ бэшэлгэ
Түргэн ба удаан аялганууд
Дифтонгнууд
Йотированна я, е, ё, ю аялганууд
Шалгалта
Аялган үзэгүүдэй зүб бэшэлгэ:
Аялганай тааралдал
Аялганай хубарил
Түргэн у-ү, удаан уу-үү аялганууд
Дифтонг уй-үй аялганууд
Удаан ы-ий аялганууд
Удаан өө-ээ аялганууд
Хашалган абяан ба үзэгүүд:
Хонгёо ба бүдэхи хашалганууд
Хатуу ба зөөлэн хашалганууд
Зөөлэн тэмдэгэй үүргэ
Б, д, г хашалганууд
Шалгалта

3. Абтаһан үгэнүүд. (7 ч.)

Абтаһан үгэнүүд тухай ойлгосо
Абтаһан үгэнүүдые бэшэхэ дүрим
Абтаһан үгэнүүдэй һүүлдэ аялгануудые зүб бэшэлгэ
Шалгалта

4. Юумэнэй нэрэ (12 ч.)

Юумэнэй нэрэ тухай ойлгосо
Юумэнэй - хэлэлгын хуби
Юумэнэй нэрын тоогоор хубилалга
Юумэнэй нэрын үгын түхэл
Тусхайта юумэнэй нэрэнүүд:
- хүнэй нэрэ, обог;
- амитанда үгтэхэн нэрэнүүд;
- географическа нэрэнүүд.
Юумэнэй нэрын хубилха ёһо
Шалгалта

5. Үйлэ үгэ (5 ч.)

Үйлэ үгэ тухай ойлгосо
Үйлэ үгэ – хэлэлгын хуби
Үйлэ үгэ – мэдүүлэлэй шухала гэшүүн
Дабталга

6. Тэмдэгэй нэрэ (7ч.)

Тэмдэгэй нэрэ тухай ойлгосо

Тэмдэгэй нэрэ – хэлэлгын хуби

Тэмдэгэй нэрын юумэнэй нэрэтэй холбоо

Адли болон харша удхатай үгэнүүд тухай ойлгосо

Шалгалта

7. Үгын үндэһэн. Түрэл үгэнүүд (7 ч.)

Түрэл үгэнүүд тухай ойлгосо

Нэгэ үндэһэтэ үгэнүүд

Үгын үндэһэ илгалга

Дабталга

8. Хэлэлгэ (9 ч.)

Хэлэлгэ гэжэ юун бэ?

Монолог, диалог

Текст тухай ойлгосо

Текстын хубинууд

Текстын янзланууд: зураглал, домоглол

3. Нурагшадай шадабаринууд

Буряад хэлэ эхин шатын нургуулида үзэхэдөө, нурагшад хайшаашье тэгшэ, юрэнхылэгдэһэн шадабаринуудтай (универсальные учебные действия) болохо ёһотой.

2 –дохи класста буряад хэлээр шадабари:

Үгэ. Абьян ба үзэгүүд.

- буряад хэлэнэй абьянууд ба үзэгүүд, тэдэнэй илгаае хэлэжэ ба бэшэжэ шадаха;
- түргэн ба удаан аялгануудые илгажа, зүбөөр хэлэжэ, бэшэжэ шадаха;
- дифтонгнуудые илгажа, зүбөөр хэлэжэ, бэшэжэ шадаха;
- йотированна аялгануудай илгаае:
 - аялган абьянуудай гол үүргэ ойлгожо абаха, тэдэнэй тааралдаха, хубариha ёһо ойлгохо, тэрээн дээрэ үндэһэлэн уншаха;
 - хатуу ба зөөлэн хашалгануудые илгажа шадаха;
 - хонгёо хашалганууд зарим ушарта бүдэхи вариантнуудтай гэжэ мэдэхэ;
 - зөөлэн хашалгануудые бэшэг дээрэ е, ё, ю, я, и аялгануудаар ба зөөлэн тэмдэгээр бэшэг дээрэ тэмдэглэдэг ёһо гуримые хэрэглэжэ шадаха;
 - үгын абьянуудые нэрлэхэ, илгахэ, абьян ба үзэг гэхэн ойлгосонуудые хэлгэхэгүй, үгэ үенүүдтэ хубааха;
 - анализ, синтез хэхэ;
 - абьян ба үзэгүүдые, үгэнүүдые адлидхаха, илгахэ, ойлгосонуудые бүридхэхэ, дүн гаргахэ
 - үгыё үенүүдээрнь таһалжа, нэгэ мүрһөө нүгөө мүртэ зүбөөр шэнэ мүртэ нүүлгэжэ шадаха;
 - нүүлгэжэ болохогүй үгэнүүдые зүбөөр бэшэхэ;
 - буряад алфавит мэдэхэ, алфавидаар үгэнүүдые хубарюулха.

Абтаһан үгэнүүд.

- абтаһан үгэ тухай ойлгосотой байха;
- хашалганаар нүүлгэһэн үгэнүүд ородоор бэшэгдэдэг, тэдэниие зүбөөр бэшэхэ;
- абтаһан үгын аялганай нүүлгыё зүбөөр хэлэжэ үгэхэ;
- абтаһан үгэнүүдэй нүүлэй аялганиие буряадшалан бэшэжэ шадаха дадалтай болоһон байха;
- абтаһан үгын хатуу хашалганай удаа удаадахи сохилтогүй аялгануудтай үгэнүүдые зүбөөр бэшэхэ.

Хэлэлгын хубинууд

- юумэнэй нэрэ тухай ойлгосотой байха: хэн? юун? гэхэн асуудалда харюусадаг;
- нэгэнэй ба олоной түхэлнүүдтэй байдаг гэжэ ойлгосотой ;
- олоной тоогой түхэлэй залгалтануудые мэдэхэ, илгажа шадаха;
- тусхайта юумэнэй нэрэнүүд, тэдэнэй янзланууд, ехэ үзэгөөр бэшэг дээрэ харуулагдадаг тухай мэдэхэ;

- үйлэ үгэ тухай ойлгосотой байха;
- хэлэлгэ соохи үүргэ, юу хэнэб? яанаб? яаж байнаб? харюусадаг, юумэнэй үйлэ нэрлэдэг, үйлэ үгэ мэдүүлэл соо хэлэгшэ болодог гэжэ мэдэхэ;
- тэмдэгэй нэрэ тухай ойлгосотой байха;
- хэлэлгэ соохи үүргэ, ямар? гэжэ асуудалда харюусадаг, юумэнэй шанар тэмдэг нэрлэдэг, удхаараа юумэнэй нэрэтэй нягта холбоотой байдаг, тэмдэгэй нэрын жэшээ дээрэ синонимууд, антонимууд гэжэ үгын удха мэдэдэг болохо;
- үгын бүридэл тухай мэдэсэтэй болохо: үгын үндэһэн, түрэл үгэнүүд, нэгэ үндэһэтэ үгэнүүдэй шэнжэ, үгын үндэһэ илгах тухай, түрэл үгэнүүд

Мэдүүлэл.

- мэдүүлэлэй шухала гэшүүдые илгажа шадаха;
- болон нэгэ үгын түхэлнүүд гэжэ ойлгосонуудые илгаруулха;
- мэдүүлэл соохи үгэнүүдэй удхын холбоо асуудалаар олохо;
- мэдүүлэлэй дунда ехэ үзэгөөр бэшэгдэдэг үгэнүүдые мэдэхэ;
- хэлэһэн зорилгоороо мэдүүлэл – асуудал, мэдүүлэл- мэдээсэл гэхэн ойлгосонуудые илгаруулжа шадаха дадалтай
- гурбан янзын мэдүүлэлнүүдые илгах ба мэдүүлэлэй хойно сэглэлтын тэмдэгүүдые зүбөөр тадижа шадаха;
- мэдүүлэл буулгажа бэшэхэ шадабаритай байха: алгоритм хамта зохёохо, тэрэнээр буулгаха, өөрынгөө ажал сэгнэхэ;
- ямаршые хүнтэй, юумэнтэй харилсажа шадаха г.м.

Холбоотой хэлэлгэ

- хэлэлгэ тухай ойлгосотой болохо, хэлэлгэ мэдүүлэлнүүдхэ бүридэдэг,
- мэдүүлэлнүүд хоорондоо удхын харилсаатай байдаг, хэлэлгэ аман ба бэшэгэй гэжэ илгардаг, монолог, диалог гэжэ байдаг;
- текст, абзац тухай ойлгосотой болохо, текст хубинуудта хубааж, түсэб табиха шадабаритай болохо;
- зураглаһан, домоглоһон текстнүүдэй шанарнуудые мэдэхэ;
- хэлэлгын нюусануудтай танилсаха: оньһон хошоо үгэнүүдэй үүргэ ойлгохо;
- багшын хүтэлбэри доро багахан расказда асууһан гү, али юрэ хөөрөһэн мэдүүлэлнүүдтэй түсэб табижа шадаха;
- хүүгэдэй наадан, байгаалиин үзэгдэл тухай расказ өөһэдөө зохёожо хураха;
- өөрынгөө ажабайдал, гэр бүлэ тухайгаа богонихон бэшэг бэшэжэ шадаха.
- хоёрдохи класста буряад хэлээр олгогдохо гол шадабари – буулгажа бэшэхэ шадабари: алгоритм хамта зохёохо, энээр буулгаха, өөрынгөө ажал сэгнэхэ.

Сэбэр бэшэлгэ

- үгэнүүдые нягтаар холбожо бэшэлгэ;
- мэдүүлэлнүүдые нэгэ жэгдээр түргэхэн бэшэлгэдэ хураха.

Һуралсалай жэлэй һүүлдэ 2-дохи классай һурагшад нимэ мэдэсэ ба дүй дүршэлтэй болоһон байха ёһотой

Һурагшад ямар юумэ мэдэхэ ба шадаха ёһотойб гэхэдэ:

Түргэн ба удаан аялгануудай, дифтонгнуудай, йотирована аялгануудай илгаае. Аялгануудай тааралдалые, абтаһан үгэнүүдэй һүүлэй аялгануудые, мэдүүлэлэй дунда ехэ үзэгөөр бэшэгдэдэг үгэнүүдые, мэдүүлэлэй һүүлдэ табигдадаг сэглэлтын тэмдэгүүдые.

Һурагшад нимэ дадалтай болоһон байха:

Багшын уншажа үгэхэдэ, 20 – 25 үгэтэй текстые алдуугүйгөөр, гоё сэбэрээр бэшэхэ.

Фонетическэ шүүлбэри хэхэ: аялган, хашалган хоёрой илгаае, түргэн ба удаан аялгануудые, хатуу ба зөөлэн хашалгануудые, абтаһан үгын һүүлэй аялгануудые зүбөөр хэлэжэ үгэхэ.

Мэдүүлэл сооһоо шухала гэшүүдые оложо, тэрээн соохи үгэнүүдэй удхын холбоо асуудалаар олохо (аман үгөөр).

Хамтаараа табихан түсэбэй ёһоор (25-30 үгэтэй) һургалгын изложени бэшэжэ хураха.

Һурагшадай мэдэсэ, шадабари, дадал сэгнэхэ эрилтэ

Аман харюунуудые сэгнэлгэ

Һурагшадай аман харюу сэгнэхэдэ:

- ойлгожо абтаһан юумэн тухай найруулан хэлэһэн харюу удхаараа зүб, мэдэрэлтэй;

- харюу хүсэд дүүрэн;
- найруулгын удаа дараа, үгэ хэлэнэйн литературна байһаниие анхаралда абаха ёһотой.

«5» сэгнэлтэ хэрбээ хурагшын:

- а) грамматикын дүрим хайнаар ойлгожо абаһанаа харуулангаа, тэрэнээ жэшээнүүдээр баталжа шададаг;
- б) үгын ба мэдүүлэлэй шүүлбэри зүбөөр өөрөө хэжэ шададаг, текст сооһоо үзэһэн грамматическа дүримөөр бэшэгдэһэн үгые оложо шададаг;
- в) багшын табиһан бүхы асуудалда хүсэд дүүрэнээр харюусадаг, хэлэлгэ соогоо нэгэшье алдуу гаргадаггүй байхадань табиха.

«4» сэгнэлтэ хэрбээ хурагшын:

- а) харюу «5» гэхэн сэгнэлтын эрилтэдэ хүрэхөөр байбашье, тэдэнээ жэшээгээр баталан харуулхадаа, 1-2 алдуу гаргаһан аад, тэдэнээ өөрөө гү, али багшын туһаламжаар заһадаг;
- б) текстээр хүдэлхэдөө гү, али мэдүүлэлэй шүүлбэри хэхэдээ багашаг алдуу гаргаһан аад, багшын туһаламжаар тэдэнээ бэлэхэнээр заһадаг;
- в) хэлэлгэдээ ганса нэгэн алдуу гаргадаг байхадань табиха.

«3» сэгнэлтэ хэрбээ хурагшын:

- а) багшын асуудалда муугаар харюусадаг;
- б) текстээр хүдэлхэдөө, ганса нэгэн алдуу гаргаад, тэрэнээ багшын нэмэлтэ асуудал хурахада заһадаг
- в) дүрим өөрөө жэшээгээр баримталхадаа ядалдажа, гансал багшынгаа туһаламжаар тэдэнээ дүүргэдэг;
- г) удаа дарааень эмдэжэ, хэлэлгэдээ хэдэн алдуу гаргадаг байхадань табиха

«2» сэгнэлтэ хэрбээ хурагшын:

- а) үзэжэ гараһан материалайнгаа ехэнхи гү, али тон шухала хубиинь хадужа абаагүй;
- б) харюусахадаа ба текстээр хүдэлхэдөө, олон алдуу гаргаад, тэдэнээ багшын туһаламжаар заһажа шададаггүй байхадань табиха.

Хурагшадай бэшэлгээр дадал сэгнэлгэ

Хурагшадай мэдэсэ, шадабари, дадал сэгнэхэдээ, тэдэнэй хэшээл бүхэндэ дүүргэдэг упражнени, илангаяа шалгалтын хүдэлмэрийн дүн хараада абтаха болоно.

Грамматикаар ба зүб бэшэлгээр шалгалтын хүдэлмэрийн тоо багшын шалгаха хэрэгтэй болоһоор тодорхойлогдохо. Эндэ программын темын зарим асуудалнуудаар гү, али үзэжэ үнгэрһэн бүхы темээр хурагшадай мэдэсэ, шадабари, дадал шалгажа болохо. Четверть соо үзэһэн материалаар шалгалтын хүдэлмэри жэл соо дүрбэнһөө олон болонгүй, четверть бүрийн хүүлдэ (хүүлшын үдэрнүүдтэ орхингүй) хэжэ байха.

Дүн гаргалгын шалгалтын хүдэлмэридэ диктант, найруулга (изложени), зохёолго (сочинени), грамматическа шүүлбэри ороно. Грамматическа шүүлбэри хүүлэхэдээ, орфограммонууды танижа абалга, үгын хуби, мэдүү лэлэй гэшүүды тодорхойлолго, мэдүүлэл зохёолго, грамматическа тэмдгээр үгэнүүдэй классификаци хэлгэ гэхэ мэтэ даабари дүүргүүлжэ болохо.

Эдэ даабари 2-дохи класста нэгэдэхи хахад жэл соо шалгалтын хүдэлмэридэ 15 минутаһаа дээшэ бэшэ, хоёрдохи хахад жэл соо 20 минутаһаа дээшэ бэшэ саг үгтэхэ.

Словарна диктантын хэмжээ иимэ байха ёһотой:

2-дохи класста – 7 – 8 үгэ.

Словарна диктант шалгахадаа, сэгнэлтын иимэ эрилтэ баримталха:

«5» сэгнэлтэ – нэгэшье орфографическа алдуугүй;

«4» сэгнэлтэ – 1 орфографическа алдуу, 1 заабари.

«3» сэгнэлтэ – 2 орфографическа алдуу;

«2» сэгнэлтэ – 3 – 5 орфографическа алдуу;

Диктантын текст мэдүүлэлэйнгээ удхаар, байгуулгын талаар хурагшадта ойлгосотой байха ёһотой. Шалгалтын диктантын текст үзэжэ үнгэрһэн орфограммаар яһала олон (текстын үгэнүүдэй 60% үсөөн бэшэ) байха. Туд класста үзэгдөөгүй дүримтэй үгэ диктант соо оруулхагүй. Хэрбээ тиимэ үгын текст соо ороһон байгаа һаань, тэрэниие самбарта бэшээд үгэхэ.

Юрын шалгалтын диктант соохи үгын гол хуби хаяхан үзөөд байһан дүримдэ хабаатай үгэ байха, тиихэдэ дүн шалгалтын диктант соо урдань үзэжэ дүүргэһэн дүримтэй үгэнүүд байха. Диктантын текстын хэмжээ иимэ байха ёһотой:

2-дохи класс. Нэгэдэхи хахад жэлэй хүүлдэ гү, али хоёрдохи хахад жэлэй эхиндэ 15 – 20 үгэ; жэлэй хүүлдэ 25 – 35 үгэ.

«5» сэгнэлтэ:

- а) нэгэшые орфографическа алдуугүй байханай;
- б) үзэг зүбөөр, сэбэрээр бэшэһэнэй түлөө табиha.

«4» сэгнэлтэ:

- а) 2 – 3 - haа үлүү бэшэ орфографическа алдуу гаргаһанай;
- б) ондо ондоо орфограммонуудтай үгэдэ 2 – 3 заһабари хэһэнэй;
- в) үзэг һарюугаар, һаланаар бэшэһэнэй түлөө табиha.

«3» сэгнэлтэ:

- а) 4 – 5 орфографическа алдуутай байхадань;
- б) ондо ондоо орфограммонуудтай үгэдэ 3- haа дээшэ заһабари хэһэнэй;
- в) олон үзэг хазагайруулжа байгаад, һалан муухайгаар бэшэһэнэй түлөө табиha.

«2» сэгнэлтэ 6- haа дээшэ орфографическа алдуутай диктантын түлөө табиha.

Диктант соо юу алдууда тоолохоб гэхэдэ:

– бэшэхэдэ, орфографиин дүрим эбдэлгэ, үгэ соо үзэг орхилго ба хазагайруулга, үгэ һэлгэлгэ, туд классай программын ёһоор мэдээд байха сэглэлтын тэмдэгэй үгы байһан ушар, дүримөөр гү, али үгүү лбэрээр шалгагдадаггүй аад, программа соо ороһон үгын буруу бэшэлгэ булта алдууда тоологдохо.

Диктант соо юу алдууда тоолохогүйб гэхэдэ:

- тудшые, урдахишые класста үзэгдөөгүй орфографиин ба пунктуациин дүримөөр гаргагдаһан алдуу (хэрбээ текст соо тиимэ дүримөөр үгын оруулагдаа haа, тэдэниие самбар дээрэ уридшалан бэшэхэ);
- хэрбээ удаадахи мэдүүлэлэй түрүүшын үгэ ехэ үзэгөөр бэшэгдэжэ эхил һэн байбашые, мэдүүлэлэй һүүлдэ нэгэ удаа табигдаагүй орхигдоһон точко;
- удхыень хазагайруулангүй нэгэ үгэ ондоо үгөөр нэгэ удаа һэлгэһэн ушар алдууда тоолохогүй.

Диктант соо нэгэ алдууда юу тоолохоб гэхэдэ:

- адли үгэ соо алдуу дабтаһан ушар, жэшэнь, «дабһан» гэжэ үгэ хэдэн дахин бэшэхэдэ, дундань «а» үзэг бэшэлсээд байгаа haань;
- үгын анхан һуурида удаан аялганай орондо түргэн аялган бэшэһэн ушар, жэшээлхэдэ, «ногоон», «сагаан» гэжэ үгэнүүдые ганса аялгантайгаар бэшэһэн байгаа haань;
- ондо ондоо үгэнүүд соо түргэн аялганай орондо удаан аялган бэшэһэн ушар, жэшэнь, «унаган», «мүнгэн», «тарган» г.м. үгэнүүдые «уунаган», «мүүнгэн», «таарган» гэжэ бэшэһэн байгаа haань.

Бага зэргэ алдуу гэжэ юун тоологдоноб:

- үгэ соо хашалгание дабхарлажа бэшэһэн ушар (трактор, пуллемет г.м.);
- абтаһан үгэ соохи дабхарлаһан хашалгание гансаар бэшэһэн ушар (класс, вана, касса г.м.);
- мэдүүлэл соохи нэгэ үгэ хоёр дахин дабтан бэшэһэн ушар;
- үгэ дутуу бэшэһэн ушар;
- үгэ нэгэ мүрһөө нүгөө мүртэ буруугаар нүүлгэһэн ушар;
- абтаһан үгын хашалгание буруугаар бэшэһэн ушар (путбол, борш, вращ, багон г.м.)

Грамматическа шүүлбэри сэгнэлтэ

Грамматическа шүүлбэри хэхэ даабаритай шалгалтын хүдэлмэри сэгнэхэдэ, багша иимэ эрилтэнүүдые баримталха:

«5» сэгнэлтэ һурагшын тодорхойлолго, дүрим һайнаар ойлгожо абаһанайнь, хүдэлмэри дүүргэхэ үедөө ойлгоһоноо бээ даагаад хэрэглэжэ, өөрынгөө жэшээ үгэхэ шадабаритай болоһоной ба бүхы даабари алдуугүйгөөр дүүргэһэнэй түлөө;

«4» сэгнэлтэ һурагшын тодорхойлолгодо, дүрим ойлгожо абаһанаа харуулжа шадаха, грамматическа шүүлбэри хэхэдэ 1 – 2 алдуу гаргаашые haа, ойлгоһоноо хэрэглэжэ, өөрынгөө жэшээгээр баримталха шадабаритай байхадань;

«3» сэгнэлтэ һурагшын үзэһэн материалаа ойлгожо абаһанаа гол түлэб харуулжа шадаха, 3 – 4 алдуу гаргаашые haа гү, али даабариин али нэгы дүүргэжэ шадаагүйшые haа, юрэнхыдөө ойлгоһоноо хэрэглэхэ шадабаритай байхадань;

«2» сэгнэлтэ һурагшын ойлгосо, мэдэсэ, шадабари **«3»** гэһэн сэгнэлтын эрилтэдэ хүрэдэггүй, һуралсалай материал муу мэдэхэ байһанда, олонхи даабария дүүргэжэ шадахагүйдэнь табиha.

Текст буулган бэшэлгын сэгнэлтэ

Текст буулган бэшэлгэ (номоор даабари, самбарта бэшэжэ үгэһэн упражнени дүүргэхэ г.м.) болон хурагшадай юрын бэшэмэл хүдэлмэри сэгнэхэдээ, сэгнэлтын иимэ эрилтэ баримталха:

Сэгнэлтэ	Сэгнэлтэ табихада хараада абтадаг орфографическа ба пунктуационно алдуугай тоо			
	1 класс	2 класс	3 класс	4 класс
«5»	—	—	—	—
«4»	2	1	1	1
«3»	3	2	2	2
«2»	4	3	3	3

Үдэр бүрийн юрын хүдэлмэри хурагшын хайша хэрэгээр дүүргэхэдэ, үзэг ба тэдэнэй холболто хазагайруулхада, сэгнэлтэ нэгэ баллаар доошонь оруулха. Хургалгын удхатай хүдэлмэри болгон багшын үзэмжөөр текстүүдые хэрэглэхэдэ болохо байна. Текст шалгахдаа сэгнэлтын иимэ эрилтэ баримталха:

«5» сэгнэлтэ үгтэһэн даабари бараниень дүүргэһэн байхада;
 «4» сэгнэлтэ дурадхаһан даабариин гурбанай хоёр хубиие зүбөөр дүүргэһэн байхада;
 «3» сэгнэлтэ үгтэһэн даабариин хахадые зүбөөр дүүргэһэн байхада;
 «2» сэгнэлтэ дурадхаһан даабариин гурбанай нэгэ хубиие болон юрэнхыдөө дүүргэжэ шадаагүй байхада.

Найруулга (изложени)

Хурагшадай ханал бодолоо бэшэмэлээр, холбоотойгоор найруулха шадабарие шалгахын тула грамматикаар ба орфографияр хүдэлмэри хэгдэхэ.

Тодорхой темэдэ 2 – 3 мэдүүлэл зохёохо даабари хурагшадта дурадхажа болохо, хоёрдохи хахад жэл соо багашаг (35–40 үгтэй текстээр) найруулга бэшэдэг болохо. 2 – 3- дахи классуудай хурагшад найруулга (изложени) ба багашаг бэшэдэг байха.

Найруулга сэгнэхэ гол хэмжээ гэхэдэ, текстын удха зүбөөр, удаа дарааснь алдангүйгөөр дамжуулга ба орфографическа алдуугүй бэшэлгэ болоно.

«5» сэгнэлтэ текстын гол удха удаа дараалан, зүбөөр найруулан дамжуулагдаһан, мэдүүлэлэй байгуулгада, үгэ хэрэглэлгэдэ алдуу гаргагдаагүй, орфографическа алдуугүйгөөр бэшэгдэһэн найруулгада;
 «4» сэгнэлтэ текстын удха хазагайруулагдангүй бэшэгдэһэн, зүгөөр мэдүүлэл байгуулгада ба үгэ хэрэглэлгэдэ 2 – 3 алдуу гаргагдаһан найруулгада;
 «3» сэгнэлтэ текстын удха зарим тэды ондоо болгогдоһон, мэдүүлэл байгуулгада 3 – 4 алдуутай, 2 – 3 газарта буруугаар хэрэглэгдэһэн үгэ гү, али зүб бэшэлгэдэ 3 – 5 алдуу гаргагдаһан, үгышые хаа, бүхыдөө эдэ алдуунуудтай найруулгада;
 «2» сэгнэлтэ текстын удхааа горитойгоор ондоо болгогдоһон, шухала ушар, гол хуби орхижорхиһон; мэдүүлэлэй байгуулгада 4 - һөө дээшэ алдуутай; үгэ хэрэглэлгын нормоһоо ехээр хазагайрһан (литературна бэшэ үгэнүүд ба үгүүлбэри оруулан, таараагүй удхатай үгэнүүдые хэрэглэһэн г.м.); шудалан үзэһэн дүримүүдтэ 6- хаа дээшэ орфографическа алдуу гаргагдаһан гү, али эдэ алдуунуудые хамтадань гаргаһан найруулгада табиха.

Зохёолго (сочинени)

2- дохи класста хургаха зорилготой зохёолго бэшүүлхэ, 3 – 4 - дэхи классуудта зохёолго юрын шалгалтын хүдэлмэри болгон хэгдэхэ.

Зохёолго сэгнэхэдээ, үгтэһэн темэдэ удхын хэр зэргэ тааруу байһые, ханал бодолоо хурагша хэр зэргэ удаа дараатайгаар найруулһые, үгын баялигы, үгэ хэр зүбөөр хэрэглэһые, мэдүүлэл хэр зэргэ зүбөөр байгуулһые, алдуугүйгөөр бэшэһые хараадаа абаха хэрэгтэй.

«5» сэгнэлтэ темэдээ тааруугаар бэшэгдэһэн, мэдүүлэл зүбөөр найруулагдаһан, үгэ зүбөөр хэрэглэгдэһэн, орфографическа алдуугүйгөөр бэшэгдэһэн зохёолгодо;
 «4» сэгнэлтэ темэдээ тааруугаар бэшэгдэһэн аад, мэдүүлэл найруулгада ба үгэ хэрэглэлгэдэ 2 – 3 алдуутай, 2 – 3 орфографическа алдуутай, үгышые хаа эдэ алдуунуудые хамтадат гаргаһан зохёолгодо;
 «3» сэгнэлтэ темэһээ хазагайруулгатай байһан; 2 – 3 ушарта үгэ буруугаар хэрэглэһэн, мэдүүлэл буруугаар найруулан; 5 – 6 орфографическа алдуу гаргаһан гү, али эдэ алдуунуудые хамтадань гаргаһан зохёолгодо;

«2» сэгнэлтэ темэнь хүсэдөөр гаргагдаагүй, мэдүүлэл найруулгада ба үгэ хэрэглэлгэдэ горитойхон дутагдалтай байһан; 7 – һоо дээшэ орфографическа алдуу гаргаһан гү, али эдэ алдуу хамтадань гаргаһан зохёолгодо табигдаха.

Найруулга ба зохёолго зүб бэшэлгыг шалгахадаа, туд хүдэлмэрийн текстын хэмжээ класс бүридэ тогтоогдоһон нормоһоо 10 – 15 үгөөр ехэ болгожо бэшэгдэһэн байгаа һаань, багша сэгнэлтыг нэгэ баллаар дээшэлүүлхэ эрхэтэй.

Найруулга ба зохёолго шалгахадаа, туд хүдэлмэрийн бхы талануудыг хамтаруулан нэгэ сэгнэлтэ табигдаха.

1. Үгэ. Абьяан ба үзэгүүд (36ч.)

2. Абтаһан үгэнүүд. (7 ч.)

Абтаһан үгэнүүд тухай ойлгосо

Абтаһан үгэнүүдые бэшэхэ дүрим

Абтаһан үгэнүүдэй һүүлдэ аялгануудые зүб бэшэлгэ

Шалгалта

3. Юумэнэй нэрэ (12 ч.)

Юумэнэй нэрэ тухай ойлгосо

Юумэнэй - хэлэлгын хуби

Юумэнэй нэрын тоогоор хубилалга

Юумэнэй нэрын үгын түхэл

Тусхайта юумэнэй нэрэнүүд:

- хүнэй нэрэ, обог;

- амитанда үгтэһэн нэрэнүүд;

- географическа нэрэнүүд.

Юумэнэй нэрын хубилха ёһо

Шалгалта

4. Үйлэ үгэ (5 ч.)

Үйлэ үгэ тухай ойлгосо

Үйлэ үгэ – хэлэлгын хуби

Үйлэ үгэ – мэдүүлэлэй шухала гэшүүн

Дабталга

5. Тэмдэгэй нэрэ (7ч.)

Тэмдэгэй нэрэ тухай ойлгосо

Тэмдэгэй нэрэ – хэлэлгын хуби

Тэмдэгэй нэрын юумэнэй нэрэтэй холбоо

Адли болон харша удхатай үгэнүүд тухай ойлгосо

Шалгалта

6. Үгын үндэһэн. Түрэл үгэнүүд (7 ч.)

Түрэл үгэнүүд тухай ойлгосо

Нэгэ үндэһэтэ үгэнүүд

Үгын үндэһэ илгалга

Дабталга

7. Хэлэлгэ (9 ч.)

Хэлэлгэ гэжэ юун бэ?

Монолог, диалог

Текст тухай ойлгосо

Текстын хубинууд

Текстын янзганууд: зураглал, домоглол

Календарна-тематическа түсэб

№	Грамматика ба бэшэгэй дүримөөр үзэхэ гол хубинуудай нэрэ	Бол зор		Һурагшадай шадабаринууд		
				Буряад хэлээр шадабари	Метапредметнэ дүнгүүд	Өөрын хүгжэлтын дүнгүүд
1. Мэдүүлэл (12 ч.)						
1-3	Мэдүүлэл тухай ойлгосо. Мэдүүлэлэй эхинэй ехэ үзэг	3		Багшын, нүхэдэйнгөө хөөрэхэн, уншаһан текст хадуун абаха. Мэдүүлэлнүүдые зохёохо, хүсөөхэ, зүб болгохо	Бээ гуримшуулаад ябаха шадабари (регулятивные УУД): Багшатаяа хамта хэшээлэйнгээ зорилго табиха; Хэшээлдээ юу хэһэнээ хойно хойноһоонь тоолохо; Юу хэхэ гээшэбиг гэжэ уридшалан хэлэхэ (прогнозировать); Оршон тойрониё шудалха шадабари (познавательные УУД): Номоор хүдэлхэ (номой гаршагай, тусгаар тэмдэгдэй үүргэ ойлгохо); Зураг хаража гү, али текст уншажа, асуудалнуудта харюу олохо; Харилсаха шадабари (коммуникативные УУД): Өөрынгөө ханаа бодол аман хэлэлгээр, тиихэдэ багахан текст зохёожо, бэшэгэй хэлэлгээр харуулха; Хажуудахи хүнүүдээ шагнаха, тэдэнэй хэлэхэниё ойлгохо; Уран гоёор уншаха, хөөрэхэ; Классайнгаа үхибүүдтэй, багшатаяа яагаад ажалаа эмхидхэхэ, ямар журамуудые сахиха тухайгаа хэлсэхэ;	Өөрынгөө хэлэ уран, баян, тодо, сэбэр болгохоёо оролдохо; - тоонтодоо, түрэл орондоо дуратай байһанаа, өөрынгөө хандаса харуулха; - уншаха, харилсаха дуратай байха;
4	Мэдүүлэлэй шухала гэшүүд	1		Мэдүүлэлэй шухала гэшүүдые илгажа шадаха		
5	Мэдүүлэлэй шухала гэшүүд ямар нэрэтэйб?	1		Мэдүүлэл сооһоо шухала гэшүүдые асуудалаар танижа олохо дадалтай болохо		
6-7	Мэдүүлэл соохи үгэнүүдэй холбоон	2		Мэдүүлэл соохи үгэнүүдэй холбооё асуудалай хүсөөр оложо һураха		
8	Юрэ хөөрэхэн мэдүүлэл	1		Багшын, нүхэдэйнгөө хөөрэхэн, уншаһан текст хадуун абаха. Мэдүүлэлнүүдые зохёохо, хүсөөхэ, зүб болгохо		
9	Асууһан мэдүүлэл	1		Асууһан мэдүүлэлэй янза мэдэхэ, аянгалха, сэглэлтын тэмдэг зүбөөр табиха		
10	Шангадхаһан мэдүүлэл	1		Шангадхаһан мэдүүлэлэй янза мэдэхэ, аянгалха, сэглэлтын тэмдэг зүбөөр табиха		
11-12	Диктант. Зунай эсэс. Үзэхэнөө бэхижүүлгэ	2		Диктант алдуугүй зүбөөр бэшэхэ		

2. Үгэ (5ч.)						
13	Үгэ юунһээ бүридэдэг бэ?	1		Үгын лексическэ удхыень ойлгохо	Бээ гуримшуулад ябаха шадабари. Хэшээлдээ юу хэһэнээ хойно хойноһоонь тоолохо. Оршон тойрониие шудалха шадабари. Номоор хүдэлхэ, зураг хаража гү, али текст уншажа асуудалнуудта харюу үгэхэ. Харилсаха шадабари. Хажуудахи хүнүүдые шагнаха, тэдэнэй хэлэһые ойлгохо.	
14	Аялган ба хашалган абяанууд	1		Аялган ба хашалган абяануудые илгарула		
15	Үгын үе	1		Үгэ үедэ хубааха		
16-17	Үгэ таһалжа, шэнэ мүртэ бэшэлгэ	2		Үгэ үедэ хубааха, шэнэ мүртэ яажа нүүлгэхые мэдэхэ		
3. Абяан ба үзэгүүд (32 ч.)						
18	Буряад алфавит	1		Буряад алфавит мэдэхэ, алфавидаар үгэнүүдые хубарюулха	Бээ гуримшуулад ябаха шадабари. багшатаа сугтаа хуралсалай проблемнэ асуудал яажа шийдхэхэ тухайгаа хөөрэлдэн, тусхай түсэб табиha; - өөрынгөө хэжэ байһан үйлэнүүдые түсэбэй, алгоритмын үйлэнүүдтэй тааруулха, зэргэсуулхэ, тиин өөрынгөө ажаябуулга шалгаха, сэгнэхэ, зүб болгохо; - өөрынгөө, ондоо хүнүүдэй, классайнгаа ажал тусхай	Өөрынгөө сэдхэлэй байдал тухай, тиихэдэ үзэһэн юумэнууд тухайгаа бэшэжэ (эссе жанрын түхэлөөр) харуулха; - түрэл хэлээ шудалха эрмэлзэлтэй байха; - өөрынгөө хэһэн ажал сэгнэжэ шадаха. Йотированна я, е, ё, ю аялганууд Шалгалта Аялган үзэгүүдэй зүб бэшэлгэ: Аялганай тааралдал Аялганай хубарил Түргэн у-ү, удаан уу-үү аялганууд
19	Абяан ба үзэгүүд. Түргэн ба удаан аялганууд	1		Абяан ба үзэгүүд илгаха. Үгэ соохи түргэн болон удаан аялгануудай үүргэ ойлгохо		
20	Дифтонгнууд	1		Үгэ соо дифтонгуудые зүбөөр бэшэжэ хураха		
21	Дифтонгнуудые зүб бэшэлгэ	1		Үгэ соо дифтонгуудые зүбөөр бэшэжэ хураха, мэдүүлэл ба багахан рассказ зохёохо		
22	Йотированна түргэн аялганууд	1		Үгэ соохи йотированна үзэгүүдэй «ажал» мэдэхэ: хашалганай удаа, үгын болон үеын эхиндэ		

23	Йотированна удаан аялганууд	1		Үгэ соохи йотированна үзэгүүдэй «ажал» мэдэхэ: хашалганай удаа, үгын болон үеын эхиндэ.	критеринүүдээр шалгах, хэр зэргэ шадабаритай болобобиб гэжэ элирүүлжэ хураха, Оршон тойрониё шудалха шадабари. - олон ондоо янзын уншалга хэрэглэхэ; - ондо ондоо түхэлтэй текстнууд (текст, схема, таблица, зураг) сооһоо өөртөө мэдээсэл олохо; - үгөөр хэлэгдэхэн ойлгосо схемэ, таблица, модель болгохо, тиин һөөргэнь модель соо харуулаатай ойлгосо үгөөр хэлэхэ; - анализ, синтез хэхэ; - шалтагаан хойшолон хоёрой хоорондох холбоо харуулха, тодорзуулан зохёон тогтоохо; - бодомжолхо.	Дифтонг уй-үй аялганууд Удаан ы-ий аялганууд Удаан өө-ээ аялганууд Хашалган абьяан ба үзэгүүд: Хонгёо ба бүдэхи хашалганууд Хатуу ба зөөлөн хашалганууд Зөөлөн тэмдэгэй үүргэ Б, д, г хашалганууд Шалгалта
24	Аялганай тааралдал	1		Аялгануудай илгаа сээжэ мэдэхэ, олоор үгэнүүдые ханаха, мэдүүлэлнүүдые зохёохо, бэшэхэ		
25	Аялганай хубарил	1		Дүрим баримталан, үгэ соо аялган үзэгүүдые зүб бэшэжэ шадаха		
26	Аялганай тааралдал ба хубарил	1				
27	Шалгалтын диктант.	1		Диктант алдуугүй зүбөөр бэшэхэ		
28	Алдуунууд дээрэ худэлмэри. Үзэхэнөө бэхижүүлгэ	1				
29	Тургэн у-ү аялганууд	1		Үгтэхэн аялгануудые зүбөөр үгүүлжэ хураха, тэдэнэй бэшэгэй дүрим хадуужа абаха		
30	Удаан уу -үү аялганууд	1		Үгтэхэн аялгануудые зүбөөр үгүүлжэ хураха, тэдэнэй бэшэгэй дүрим хадуужа абаха		
31	Дифтонг уй - үй	1		Үгтэхэн дифтонгнуудые зүбөөр үгүүлжэ хураха		
32	Удаан ы-ий аялганууд	1		Дүрим баримталан, үгэ соо аялган үзэгүүдые зүб бэшэжэ шадаха; аялгануудай илгаа, сасуулха, зэргэсүүлхэ, онсодхол гаргаха шадабаритай болохо		

33-34	Удаан өө-ээ аялганууд	2		Дүрим баримталан, үгэ соо аялган үзэгүүдые зүб бэшэжэ шадаха	Харилсаха шадабари. хэлэлгын зорилгоһоо дулдыдуулан өөрынгөө һанал бодол амин ба бэшэгэй хэлэн дээрэ харуулха; - хэлэхэ, харилсаха зорилгоһоо үндэхэлэн, хэрэгтэй сагта монолог үг, али диалог хэрэглэжэ шадаха; - өөрынгөө һанал бодол, һанамжа хэлэжэ, баталжа шадаха; - хүнүүдэй хэлэһые шагнаха, ойлгохо, тиин өөрынгөө һанал бодол хубилгахаяа бэлэн байха; - ажаябуулга эмхидхэхэдээ, хөөрэлдэжэ, хоорондоо хэлсэжэ, нэгэ һанал бодолдо ерэхэ; - асуудалнуудые табиха.	
35	Шалгалтын диктант	1		Диктант алдуугүй зүбөөр бэшэхэ		
36	Алдуу дээрээ хүдэлмэри	1				
37	Хашалган абьян ба үзэгүүд	1		Хашалган абьян ба үзэгүүдые мэдэхэ		
38	Хонгёо ба будэхи хашалганууд	1		Хонгёо ба будэхи хашалгануудые элируулхэ		
39	Хатуу ба зоолэн хашалганууд	1		(Ь) хашалганай зөөлэниие тэмдэглэхын тулада хэрэглэгдэдэг гэжэ мэдэхэ, бэшэлгэдээ зүбөөр хэрэглэхэ		
40-41	Хашалгануудые зөөлэрүүхэ арганууд	2		хашалганай зөөлэниие тэмдэглэхын тулада хэрэглэгдэдэг гэжэ мэдэхэ		
42	Зөөлэн тэмдэгэй үүргэ	1		Зөөлэн тэмдэгэй үүргэ мэдэхэ		
43-44	Б, д, г хашалганууд	2		Үгэ соохи бүдэхи хашалгануудай урда дайралдадаг б, г, д хашалгануудай үгүүлбэри тухай мэдэхэ		
45-46	Шалгалта. Алдуу дээрээ хүдэлмэри. Үзэхэнөө бэхижүүлгэ	2		Диктант алдуугүй зүбөөр бэшэхэ		
4. Абтаһан үгэнүүд (7 ч.)						
47	Абтаһан үгэнүүд тухай ойлгосо	1		Абтаһан үгэнүүд тухай ойлгосотой байха	Бээ гуримшуулад ябах шадабари. Багшатаяа хамта хэшэлэйнгээ зорилго	Өөрынгөө хэлэ уран, баян, тодо, сэбэр болгохоёо оролдохо; - тоонтодоо, түрэл орондоо дуратай
48	Абтаһан үгэнүүдые бэшэхэ дүрим	1		.Абтаһан үгэнүүдтэ аялганай тааралдалай дүрим		

				баримталагдадаггүй гэжэ мэдэхэ болохо	табиха, багшын үгэһэн түсэбөөр хүдэлжэ шадаха. Оршон тойрониё шудалха шадабари. Номоор хүдэлхэ, зураг хаража гү, али текст уншажа асуудалнуудта харюу үгэхэ. Багшатаяа болон нүхэдтээ хамта дүн гаргаха, текстын удха дамжуулха. Харилсаха шадабари. Өөрынгөө ханаа бодол аман хэлэлгээр, тиихэдэ багахан текст зохёожо, бэшэгэй хэлэлгээр харуулха; Хажуудахи хүнүүдые шагнаха, тэдэнэй хэлэһые ойлгохо.	байханаа, өөрынгөө хандаса харуулха; - уншаха, харилсаха дуратай байха;
49	Абтаһан үгэнүүдэй һүүлэй аялгануудые зүб бэшэлгэ	1		Абтаһан үгын сохилтотой аялганай үгүүлбэри болон бэшэлгэ мэдэхэ		
50	Үзэһэнөө дабталга	1		Хашалган һүүлтэй ородоор бэшэгдэдэг абтаһан үгэнүүдэй буряад хэлэн дээрэ бэшэлгэ мэдэхэ		
51	Илгаһан хатуу тэмдэгтэй абтаһан үгэнүүд	1		Илгаһан хатуу тэмдэгтэй абтаһан үгэнүүдэй бэшэлгэ мэдэхэ		
52	Шалгалта. Тест	1		Багшын уншалга доро абтаһан үгэнүүдые дүрим баримталан зүбөөр бэшэхэ		
5. Юумэнэй нэрэ (12 ч.)						
53	Юумэнэй нэрэ тухай ойлгосо	1		Юумэнэй нэрэ тухай ойлгосотой байха	Бээ гуримшуулад ябаха шадабари. Багшатаяа хамта хэшэлэйнгээ зорилго табиха, багшын үгэһэн түсэбөөр хүдэлжэ шадаха. Хэшээлдээ юу хэһэнээ хойно хойноһоонь тоолохо. Оршон тойрониё шудалха шадабари. Номоор хүдэлхэ, зураг хаража гү, али текст уншажа асуудалнуудта харюу үгэхэ. Багшатаяа	Өөрынгөө сэдхэлэй байдал түрэл хэлэн дээрээ хэлэхэ; - оршон тойронхи байгаалиин, тиихэдэ хажуудахи хүнүүдэйнгээ байдал ойлгохо, тэдээндэ өөрынгөө хандаса, хүнүүдые дэмжэһэнээ, тэдээндэ туһалханаа түрэл хэлэн дээрээ харуулха;
54-55	Юумэнэй нэрэ – хэлэлгын хуби	2		Юумэнэй нэрэ тухай ойлгосотой байха		
56	Юумэнэй нэрын тоогоор хубилалга	1		Олоной түхэл тусхай залгалтануудаар харуулагдадаг гэжэ мэдэхэ		
57	Юумэнэй нэрын үгын түхэл	1		Олоной тоогой залгалтануудые зүбөөр бэшэхэ дүрим мэдэхэ, юумэнэй нэрэнүүдые тоодо хубилгажа дүрим баримталан бэшэхэ дадалтай болохо		

58	Тусхайта юумэнэй нэрэнүүд	1		Тусхайта юумэнэй нэрэнүүд тухай, тэдэнэй янзануудыг илгэх шадабаритай болох	болон нүхэдтээ хамта дүн гаргах, текстын удха дамжуулха.	
56	Амитанда үгтэн тусхайта нэрэнүүд	1		Гэрэй амитанда үгтэн нэрэй хэ үзэгээр хэ үзэгээр бэшэг дээр харуулагдах тухай мэдэх	Харилсаха шадабари. Өөрынгөө ханаа бодол аман хэлэлгээр, тийхэд багахан текст зохёож, бэшэгэй хэлэлгээр харуулха; Хажуудахи хүнүүдыг шагнаха, тэдэнэй хэлэһыг ойлгохо. Ураан гоёр уншаха, хөөрэх. Класайнгаа үхибүүдтэй, багшатаа яагаад ажалаа эмхидхэх, ямар журамнуудыг сахиха тухайгаа хэлсэх.	
57	Географическа нэрэнүүд	1		Географическа нэрэнүүдыг хэ үзэгээр хэ үзэгээр бэшэг дээр харуулагдах тухай мэдэх		
58	Юумэнэй нэрын хубилха ёһо	1		Юумэнэй нэрын асуудалнуудаар хубилха ёһыг мэдэх		
59	Юумэнэй нэрын хубилха ёһо	1		Юумэнэй нэрын асуудалнуудаар хубилха ёһыг мэдэх; мэдүүлэлнүүдыг зохёох, зохёохыг ажарбуулга эрхилх		
60	Шалгалта	1		Тусхайта нэрын эхнэй хэ үзэг зүб бэшэх		
61	Алдуу дээрээ хүдэлмэри	1				
6. Үйлэ үгэ (6 ч.)						
62	Үйлэ үгэ тухай ойлгосо	1		Үйлэ үгэ тухай ойлгосотой байха	Бээ гуримшуулад ябах шадабари. Багшын үгтэн түсбөөр хүдэлжэ шадах. Оршон тойроние шудалха шадабари. Багшатаа болон нүхэдтээ хамта дүн	
63	Үйлэ үгэ – хэлэлгын хуби	1		Хэлэлгэ соохи үүргэ, асуудалнуудыг, юумэнэй үйлэ нэрлэдэг тухай мэдэх, хэлэлгэдэ хрэглэх шадабаритай болох		

64	Үйлэ үгэ – мэдүүлэлэй шухала гэшүүн	1		Үйлэ үгэ мэдүүлэл соо хэлэгшэ болодог гэжэ мэдэхэ	гаргаха, текстын удха дамжуулха. Харилсаха шадабари. Хажуудахи хүнүүдые шагнаха, тэдэнэй хэлэһые ойлгохо.	
65- 66	Үзэһэнөө бэхижүүлгэ	2		Мэдүүлэл сооһоо үйлэ үгэ зүб олохо дадалтай болохо		
67	Шалгалта	1		Грамматическа даабари дүүргэжэ шадаха		
7. Тэмдэгэй нэрэ (8ч.)						
68	Тэмдэгэй нэрэ тухай ойлгосо	1		Тэмдэгэй нэрэ тухай ойлгосотой байха	Бээе гуримшуулад ябаха шадабари. Багшатаяа хамта хэшэлэйнгээ зорилго табиха, багшын үгэһэн түсэбөөр хүдэлжэ шадаха. Оршон тойроние шудалха шадабари. Номоор хүдэлхэ, зураг хаража гү, али текст уншажа асуудалнуудта харюу үгэхэ. Багшатаяа болон нүхэдтээ хамта дүн гаргаха, текстын удха дамжуулха. Харилсаха шадабари. Өөрынгөө ханаа бодол аман хэлэлгээр, тиихэдэ багахан текст зохёожо, бэшэгэй хэлэлгээр харуулха; Хажуудахи хүнүүдые шагнаха, тэдэнэй хэлэһые ойлгохо.	Өөрынгөө сэдхэлэй байдал түрэл хэлэн дээрээ хэлэхэ; - оршон тойронхи байгаалиин, тиихэдэ хажуудахи хүнүүдэйнгээ байдал ойлгохо, тэдээндэ өөрынгөө хандаса, хүнүүдые дэмжэһэнээ, тэдээндэ туһалһанаа түрэл хэлэн дээрээ харуулха;
69	Тэмдэгэй нэрэ - хэлэлгын хуби	1		Хэлэлгэ соохи үүргэ, юумэнэй шанар, тэмдэг нэрлэдэг гэжэ мэдэхэ		
70	Тэмдэгэй нэрын юумэнэй нэрэтэй холбоо	1		Удхаараа юумэнэй нэрэтэй нягта холбоотой байдаг гэжэ мэдэхэ. холбоо үгэнүүдые нэрлэхэ, мэдүүлэл сооһоо илгажа шадаха		
71- 72	Адли болон харша удхатай үгэнүүд	2		Тэмдэгэй нэрын жэшээ дээрэ синонимууд, антонимууд гэжэ үгын удха мэдэдэг болохо		
73- 74	Үзэһэнөө дабталга. Шалгалта	2		Тэмдэгэй нэрэнүүдые хэлэлгэ соогоо хэрэглэхэ, бэшэжэ шадаха дадалтай болохо		
75	Алдуу дээрээ хүдэлмэри	1				
74						
76- 77	Үгын үндэһэн. Түрэл үгэнүүд тухай ойлгосо	2		Үгын бүридэл тухай мэдэсэтэй болохо	Бээе гуримшуулад ябаха шадабари. Багшын үгэһэн түсэбөөр хүдэлжэ шадаха.	Өөрынгөө сэдхэлэй байдал тухай, тиихэдэ үзэһэн юумэнууд тухайгаа бэшэжэ (эссе
78	Нэгэ үндэһэтэ үгэнүүд	1		Үгын үндэһэн, түрэл үгэнүүд, нэгэ		

				үндэһэтэ үгэнүүдэй шэнжэ мэдэхэ	Оршон тойрониёе шудалха шадабари. Номоор хүдэлхэ, асуудалнуудта харюу үгэхэ. Багшатаяа болон нүхэдтээ хамта дүн гаргаха, текстын удха дамжуулха. Харилсаха шадабари. Хажуудахи хүнүүдые шагнаха, тэдэнэй хэлэһые ойлгохо.	жанрын түхэлөөр) харуулха; - түрэл хэлээ шудалха эрмэлзэлтэй байха; - өөрынгөө хэһэн ажал сэгнэжэ шадаха.
79-80	Үгын үндэһэ илгалга	2		Үгын үндэһэ илгаха, түрэл үгэнүүд болон нэгэ үгын түхэлнүүд гэжэ ойлгосонуудые илгаруулха		
81-82	Адли хубитай үгэнүүд түрэл үгэнүүд болодог	2		Нэгэ үндэһэтэ болон үгын түхэлнүүдые илгаха, нэгэ түрэл үгэнүүдые бии болгохо, тус үгэнүүдтэй мэдүүлэл зохёохо шадабаритай болохо		
83	Шалгалта	1		Диктант алдуугүй зүбөөр бэшэхэ		
9. Хэлэлгэ (9 ч.)						
84	Хэлэлгэ гэжэ юун бэ?	1		Хэлэлгэ тухай ойлгосотой болохо: хэлэлгэ мэдүүлэлнүүдһээ бүридэдэг, мэдүүлэлнүүд хоорондоо удхын харилсаатай байдаг, хэлэлгэ аман ба бэшэгэй гэжэ илгардаг	Бээе гуримшуулад ябаха шадабари. Багшатаяа хамта хэшэлэйнгээ зорилго табиha, багшын үгэһэн түсэбөөр хүдэлжэ шадаха. Оршон тойрониёе шудалха шадабари. Номоор хүдэлхэ, зураг хаража гү, али текст уншажа асуудалнуудта харюу үгэхэ. Багшатаяа болон нүхэдтээ хамта дүн гаргаха, текстын удха дамжуулха. Харилсаха шадабари. Өөрынгөө һанаа бодол аман хэлэлгээр, тиихэдэ багахан текст зохёожо, бэшэгэй хэлэлгээр харуулха;	Өөрынгөө сэдхэлэй байдал тухай, тиихэдэ үзэһэн юумэнууд тухайгаа бэшэжэ (эссе жанрын түхэлөөр) харуулха; - түрэл хэлээ шудалха эрмэлзэлтэй байха; - өөрынгөө хэһэн ажал сэгнэжэ шадаха.
85-86	Монолог. Диалог.	2		Монолог. Диалог тухай ойлгосотой болохо		
87	Текст тухай ойлгосо	1		Текст тухай ойлгосотой болохо		
88	Абзац.	1		Абзац тухай ойлгосотой болохо.		
89	Текстын хубинууд	1		Текст хубинуудта хубаажа, түсэб табиha шадабаритай болохо, зурагаар гү, али үгтэһэн темээр текст зохёожо шадаха ёһотой		
90	Хэлэлгын түсэб	1		Хэлэлгын түсэб табижа шадаха ёһотой		

91	Текстын янзанууд: зураглал, дмоглол	1		Текстын янзануудые мэдэхэ	Хажуудахи хүнүүдые шагнаха, тэдэнэй хэлэһые ойлгохо.	
92	Һургалгын изложени.	1		Изложени бэшэжэ шадаха ёһотой		
Хэлэлгын нюусанууд (8ч)						
93-94	Хэлэлгын нюусанууд. Фразеологизмууд	2		Хэлэлгын нюусануудтай танилсаха: фразеологизмууд, оньһон, хошоо үгэнүүд	Бээ гуримшуулад ябаха шадабари. Хэшээлдээ юу хэһэнээ хойно хойноһоонь тоолохо. Оршон тойрониие шудалха шадабари. Номоор хүдэлхэ, асуудалнуудта харюу үгэхэ. Харилсаха шадабари. Хажуудахи хүнүүдые шагнаха, тэдэнэй хэлэһые ойлгохо.	Өөрын ба хүнүүдэй ажабайдалда түрэл хэлэн ямар үүргэтэйб гэжэ ойлгоно
95-96	Тогтомол холбоо үгэнүүд. Оньһон үгэнүүд.	2		Тогтомол холбоо үгэнүүд тухай ойлгосо		
97-98	Дабталга	2				
99	Шалгалта. Алдуу дээрэ худэлмэри	2		Диктант алдуугүй зүбөөр бэшэхэ		
100-102	үзэһэнөө дабталга	3				

5. Эд зөөри хангалта.

Багшада хэрэглэгдэх литература:

1. Буряад хэлэн.Һуралсалай методическа усэд суглуулбари. 2-дохи кл. үзэхэ ном / 3-хи хэблэл. – Улаан-Үдэ, «Бэлиг» хэблэл, 2010. – 196 х., зур.
2. Буряад хэлэн, уншалга, хэлэлгэ хүгжөөлгэ. Буряад һургуулиин программанууд, 1 – 4 классуд. / Зохёогшо Д.Д.Ошоров. – 2-долхи хэблэл. – Улаан-Үдэ, «Бэлиг», 2004 – 44 х.
3. Буряад хэлээр. Уншалгаар. Буряад литератураар һурагшадай мэдэсэ. Шадабари, дадал сэгнэхэ эрилтэ / Харюусалгата редакторнууд Ц.Б. Цыренова. Б.Б. Жалсанов. – Улаан-Үдэ: «Бэлиг» хэблэл. 2007. – 36х.
4. Диктантнуудай суглуулбари. 1 – 4 класс. (Согсолб. Д 457 Содномов С.Ц.) – Улаан-Үдэ: «Бэлиг» хэблэл, 2002. – 72 х.
5. Методическа дурадхалнууд: Буряад хэлэн. 2 класс./Дылыкова Р.С.. Базаргуруева Т.Б., Дугарова Д.Б. – Улаан-Үдэ: «Бэлиг» хэблэл. 2010. – 56 х.
6. Эхин һургуулида буряад хэлэ зааха методико. /Ошоров Д.Д., Раднаев Э.Р.. Содномов С.Ц. – Улаан-Үдэ, Бэлиг, 200. – 204х.

Һурагшада хэрэглэгдэх литература:

1. Буряад хэлэн. Дүрбэн жэлэй эхин һургуул. 2-дохи кл. үзэхэ ном / 3-хи хэблэл. – Улаан-Үдэ, Буряадай номой хэблэл, 2010. – 196 х., зур.
2. Ажалай дэбтэр. 2-дохи класс. – Улаан-Үдэ: «Бэлиг» хэблэл, 2010.

Буряад хэлээр жэлэй эхиндэ хэгдэхэ шалгалтын хүдэлмэри

Класс: 2

Саг:

Намар.

Халуун зун үнгэрбэ. Нэрюун намар эхилбэ. Модондой набшаһан шарлаба. Үбһэ ногоон хагдарба. Үрэ жэмэс эдешэбэ. Наран һулаар шарана. (19 үгэ).

Грамматическа даабари:

Аялган үзэгүүд доогуур зураха.

Үгтэһэн үгэнүүдые үенүүдтэ хубааха: үдэр, сэсэг, хараасгай.

Шалгалтын диктант. (промежуточный)

Намар.

Эртын намар үнгэрбэ. Наранай элшэ һуларба. Үдэртөө нэрюун болоо. Үглөөгүүр хюруу унаад хононо. Шубууд дулаан орон тээшэ ниидээ. Хамаг амитан үбэлдэ бэлэдхэнэ. (22 үгэ).

Грамматическа даабари:

1. Диктант соо хэды мэдүүлэл байнаб?
2. Шэнэ мүртэ оруулжа болохогүй үгэнүүдые олохо.

1-дэхи четвертин һүүлдэ бэшэгдэхэ шалгалтын диктант

Түрүүшын саһан.

Октябрь һара гараба. Тэнгэри бүрхэбэ. Түрүүшын саһан оробо. Хада ууланууд саһаар хушагдаба. Хүүгэд газра саһаар наадана.

Наратай дулаан үдэр болобо. Саһан хайлашаба.

Грамматическа даабари:

Үгтэһэн үгэнүүдые таһалжа, шэнэ мүртэ бэшэхэ: газар, уһан, тэнгэри.

Абяан ба үзэгүүдэй шүүлбэри хэхэ: агаар, наадан.

2-дохи четвертинин һүүлдэ бэшэгдэхэ шалгалтын диктант

Могой. (промежуточный)

Зарим газарта могой олон байдаг. Могой мүлхижэ ябадаг. Могой гээшэ ехэ хоротой амитан юм. Могойтой газарта һэргэг ябаха хэрэгтэй. Хадатай, шулуутай газарта могойн эшээн байдаг. (25 үгэ).

Грамматическа даабари:

1. Зөөлэн хашалган доогуур зураха.
2. Абяан ба үзэгүүдэй шүүлбэри хэхэ: далай, шаазгай.

Үбэл.

Хүйтэн үбэл ерэбэ. Үдэр улам богони, һүни ута болобо. Газар хүбэн сагаан хүнжэлөөр хушагдаба. Гол горход мүльһэтэбэ. Үхибүүд санаар, шаргаар һолжорно. Тэдэнэр үбэлэй хүйтэнһөө айнагүй. (25 үгэ).

Грамматическа даабари:

Мэдүүлэлэй шухала гэшүүдые олохо.

Үгтэһэн үгэнүүдые шэнэ мүртэ оруулха: үбэл, борбилоо, наран.

Абяан ба үзэгүүдэй шүүлбэри: аймаг, саһаар.

3-дахи четвертийн һүүлдэ бэшэгдэхэ шалгалтын диктант

Гахай (промежуточный)

Манай колхоз олон гахайтай. Үбэлэй сагта гахайнууд дулаан байрада байдаг. Зунда гахайнууд үбһэ ногооной үндэһэ эдидэг. Тарган гахай өөхэ ехэтэй. Гахайшан гахай һайнаар тэжээнэ. (24).

Ургы.

Хабар дүтэлбэ. Һүниндөө үшөөл хүйтэн. Эндэ тэндэ саһан дороһоо ургы наран тээшээ үндынэ.

Юундэ тэрэ ургахаа яаранаб?

Ургы сэсэг гэрэлдэ дуратай. Набшаһагүй ой соо наранай туяа ехээр ородог.

Түргэн ургыш, түрүүшын сэсэг! (32 үгэ).

Грамматическа даабари:

1. Текст соо хэды янзын мэдүүлэлнүүд байнаб, тэмдэглэгты.
2. Шухала гэшүүд доогуур зураха.
3. Абьян ба үзэгүүдэй шүүлбэри: дулаан, наартай.

4-дэхи четвертийн һүүлдэ бэшэгдэхэ шалгалтын диктант

Космосто. (промежуточный)

Дэлхэй дээрэ эгээн түрүүн космосто нийдэхэн хүн Юрий Гагарин юм.

Ракетэ дээшээл шуумайжал ябана. Гагарин креслэдээ хашалдаад хэбтэнэ. Нэгэ минута нийдэхэдээ, нэгэ час нийдэхэн шэнги байба. (26 үгэ).

Грамматическа даабари:

1. Үлүү үгэ оло: Космос, косметикэ, космонавт, космическэ.
2. Тусхайта юумэнэй нэрэнүүдые олохо.
3. 2-дохи мэдүүлэл соохи шухала гэшүүдые зураха.

Манай нүхэд.

Хабарай наран улам шангаар шарана. Модоной гүлгэд задаржа эхилбэ. Дулаан оронһоо туун, жэргэмэл, алтан гургалдай, хараасгай гэхэ мэтын шубууд нийдэн ерэбэ. Модоной хорото шумуулнуудые хамгаалха хэрэгтэй. (26 үгэ)

Грамматическа даабари :

1. Мэдүүлэлэй шухала гэшүүдые зураха.
2. 1-дэхи мэдүүлэлые хэлэлгын хубинуудаар илгаха.
3. Абьян ба үзэгүүдэй шүүлбэри: айл, ногоон, элээ.